

Broedvogels van de Monnikenberg in 2012

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

Broedvogels van de Monnikenberg in 2012

Subgroep Avifauna
Dick A. Jonkers
Juun de Boer

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

Postbus 1028

1200BA Hilversum

broedvogels@vwggooi.nl

www.vwggooi.nl

foto's: Dick Jonkers, Juun de Boer

Uitgave: 209

© Copyright 2012. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken Hilversum.

Overname van gegevens is alleen toegestaan met bronvermelding en na schriftelijke toestemming van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken.

DANKWOORD

Dank zij de inzet van de inventariseerders, af en toe bijgestaan door anderen, konden de inventarisaties goed worden uitgevoerd. Dit gebeurde door Folkert de Boer, Juun de Boer, Han Dijkers, Tjark van Heijningen, Dick Jonkers, Wobbe Kijlstra en Dirk Prop. Ook waren er enkelen die hulp boden bij andere zaken. Poul Hulzink van het Goois Natuurreservaat (GNR) hield tijdens de instructieochtend een inleidende excursie en vertelde waarom GNR het gebied graag geïnventariseerd wilde hebben. Paul Ubbink, ook van GNR maakte inventarisatiekaarten en zorgde voor de vermenigvuldiging van het rapport. Speciale dank gaat uit naar Dirk Prop en Folkert de Boer die veel hulp hebben geboden bij het tot stand komen van dit rapport.

SAMENVATTING

Aan de oostzijde van Hilversum bevindt zich het landgoed Monnikenberg. Dank zij de financiële steun van de provincie Noord-Holland was het Goois Natuurreservaat in 1996 in de gelegenheid gesteld het gebied aan te kopen. Daarbij werd bedongen dat 6½ ha naar een andere koper zou gaan. Dit deel is aangekocht door een projectontwikkelaar. Een en ander leidde tot het Masterplan Monnikenberg.

In het deel van de Monnikenberg dat tussen de A27 en Tergooiziekenhuizen ligt is op verzoek van het Goois Natuurreservaat een broedvogelinventarisatie uitgevoerd. Hiermee is de nulsituatie vastgelegd voordat de plannen worden gerealiseerd. In totaal is het voorkomen van 42 verschillende soorten broedvogels vastgesteld. Samen waren dat 370 broedparen. Door de hoge leeftijd van diverse boomsoorten herbergde het gebied een aantal specifieke soorten die kenmerkend zijn voor oude bossen, waaronder zwarte specht, bosuil, boomklever, glanskop en appelvink. Buizerd en havik nestelden eveneens in het bosbiotoop. In het kleine ven, het Monnikenwater, broedden vijf soorten watervogels, waaronder een dodaars. Opmerkelijk was daar de aanwezigheid van een bosrietzanger. Ook de tegenwoordig in Nederland schaarse grauwe vliegenvanger was vertegenwoordigd met maar liefst zes paren. Hiermee onderscheidt de Monnikenberg zich van andere Gooise bossen.

Wanneer het Masterplan is gerealiseerd zal de druk op het landgoed toenemen door allerlei ontwikkelingen. Het zal heel wat zorg en aandacht vragen om die in goede banen te leiden. Er moet worden voorkomen dat dit waardevolle en nu nog relatief rustige gebied degenereert tot een soortenarm stadspark.

DANKWOORD

SAMENVATTING

INHOUD

1. INLEIDING	2
2. LIGGING EN OPPERVLAKTE	2
3. TERREINBESCHRIJVING	3
4. BEHEER	4
5. WERKWIJZE BIJ DE INVENTARISATIES	5
5.1 METHODE	
5.2 WERKWIJZE EN ROUTE	
5.3 INVOEREN VAN WAARNEMINGEN	
7. RESULTATEN	6
6.1 BROEDVOGELS	
6.2 NIET-BROEDVOGELS	
8. VERGELIJKINGEN MET EERDERE INVENTARISATIES	19
8.1 VERSCHENEN OF VERDWENEN	
8.2 ONTWIKKELINGEN IN AANTALLEN	
9. WAARGENOMEN ZOOGDIEREN	21
10. TOEKOMST	22
GERAADPLEEGDE BRONNEN	24

1. INLEIDING

Onbekend maakt onbemind. Die uitspraak geldt zeker voor de Monnikenberg, een landgoed aan de ooststrand van Hilversum. Op het toegangsbord aan de Soestdijkerstraatweg zal men de naam vergeefs zoeken, want daarop staat de tekst Klooster Stads Gods. In het klooster wonen bejaarde zusters van de orde Zusters Augustinessen van Sint - Monica, die vroeger o.a. actief waren in Amsterdam met sociaal werk. Het Goois Natuurreservaat kon in 1996 met financiële steun van de provincie het gebied aankopen, onder de voorwaarde dat 6½ ha werd uitgezonderd. Dit deel is verkocht aan een projectontwikkelaar. De uiteindelijke bedoeling was er een kleinschalig bedrijventerrein in de vorm van een kantorenlocatie te realiseren, omdat er in het Gooi een tekort aan bedrijventerreinen was vastgesteld. Om dit mogelijk te maken is indertijd in het streekplan de rode contour opgerekt, die de bebouwings-grens aangeeft. Oorspronkelijk lag die grens bij de ooststrand van het terrein van de Tergooiziekenhuizen. De plannen zijn inmiddels veranderd. Er is nu een Masterplan Monnikenberg tot stand gekomen, op initiatief van Tergooiziekenhuizen, Merem Behandelcentra, het Goois Natuurreservaat en projectontwikkelaar HPG Hilversum. Het plan houdt het volgende in: een nieuw zorgpark, de bouw van nieuwe woningen in de vorm van een woonlandgoed en natuurbeheer - en ontwikkeling.

Het Goois Natuurreservaat heeft aan de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken gevraagd een broedvogelinventarisatie uit te voeren van de Monnikenberg. Hierdoor zijn nu actuele gegevens beschikbaar voordat de ingreep plaats vindt.

2. LIGGING EN OPPERVLAKTE

Het grootste deel van de Monnikenberg bevindt zich ten westen van de A27, die het gebied sinds de aanleg eind jaren zestig van de vorige eeuw in tweeën deelt. Dit is het deel van landgoed dat is geïnventariseerd voor het hier beschreven onderzoek. Aan de oostzijde wordt het landgoed begrensd door de bebouwde kom van Hilversum met het terrein van de Tergooiziekenhuizen. De spoorlijn Hilversum - Amersfoort vormt de noordgrens. Daarboven bevindt zich het natuurgebied Anna's Hoeve. De oostelijk daarvan liggende enclaves van het landgoed grenzen aan de bossen van Staatsbosbeheer. De door veel verkeer gebruikte Soestdijkerstraatweg (N415) is voor een deel de zuidgrens. Het grootste deel van het landgoed wordt daarvan afgeschermd door de gebouwen en het bosgebied van het Astma Behandelcentrum Heideheuvel. Aan de andere zijde van de provinciale weg vindt het landgoed a.h.w. aansluiting bij de terreinen van de Hilversumse Golfbaan die doorlopen naar het G.H. Cronebos van Natuurmonumenten en de boswachterij De Zuid van het Goois Natuurreservaat. De Monnikenberg is een schakel in de ring van natuurgebieden aan de oostzijde van Hilversum.

De totale geïnventariseerde oppervlakte bedraagt 47 ha.

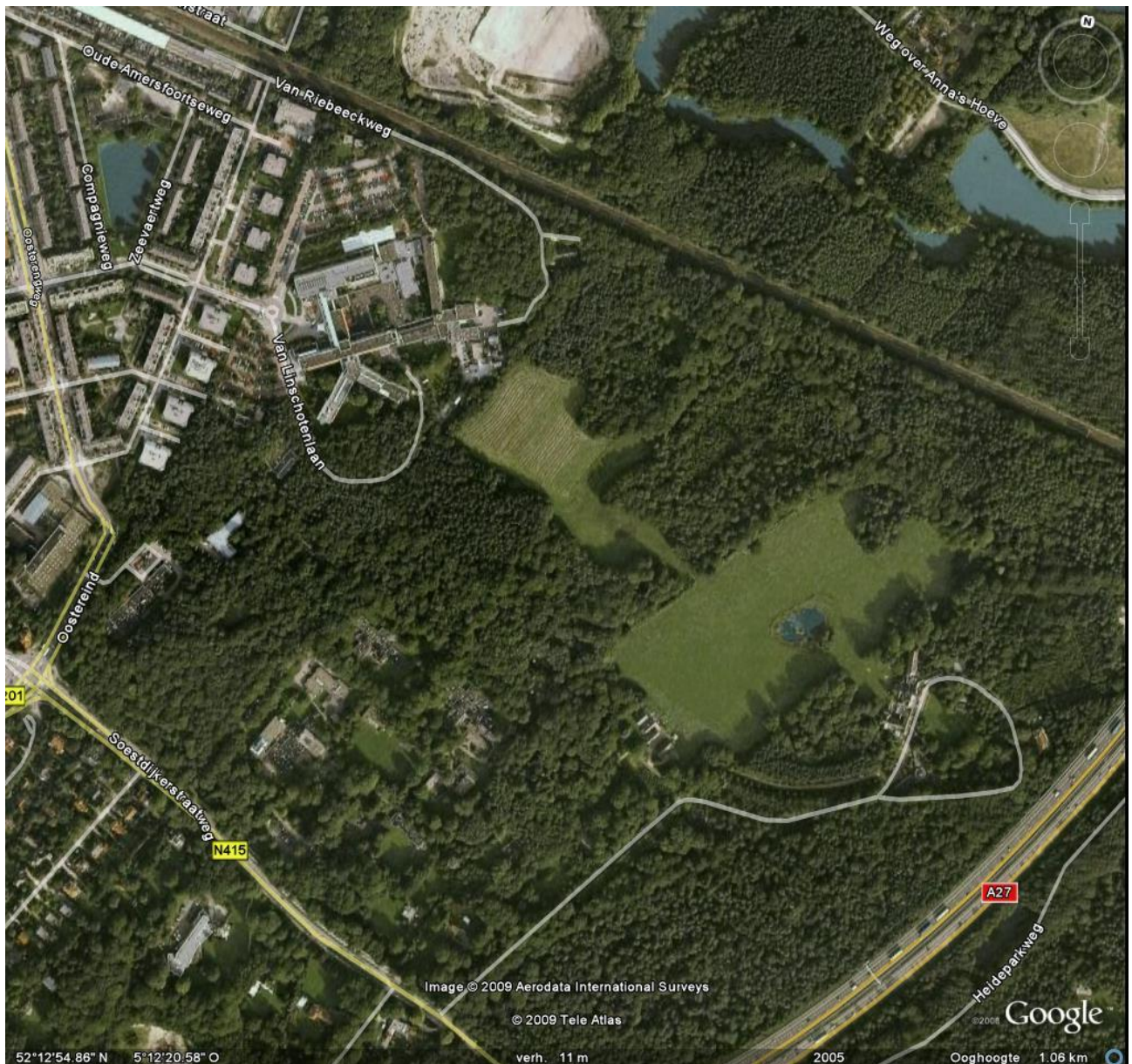
3. TERREINBESCHRIJVING

Het landgoed heeft zijn ontstaan te danken aan vroegere veenontginningen, waarvan de kenmerken nog steeds goed zichtbaar zijn. Tegen de westgrens met de Tergooziekenhuizen ligt tussen de bossen een akker, een restant van de vroegere Hilversumse Oostereng. Tussen het klooster en die akker is een grasland aanwezig van enkele hectares, waarin een deels met planten dichtgegroeide plas ligt. Deze wordt het Monnikenwater genoemd. In de noordoosthoek van het grasland ligt tegen de bosrand een poel die speciaal bedoeld is voor amfibieën. Het open grasland gebied fungeerde vroeger samen met de akker als zichtas vanaf het klooster naar de Vituskerk in Hilversum. Het kloostergebouw en bijgebouwen en iets verder een woning liggen centraal met voor het klooster een gazon. Wat noordelijker is in het bos nog een kleine speeltuin aanwezig, waarvan altijd druk gebruik wordt gemaakt door gezinnen met kleine kinderen uit Hilversum. Langs de geasfalteerde toegangsweg vanaf de Soestdijkerstraatweg staat ook nog een woning. Ongeveer op gelijke hoogte met het onderste deel van het grasland staat een historisch waardevolle boerderij met opstallen. Deze is niet meer in bedrijf, maar leverde vroeger o.a. zuivel en vlees aan het klooster. Hij biedt plaats aan een klein religieuze leefgemeenschap. In 2012 is begonnen met de restauratie.

Boven het klooster is een klein sterrenbos met daarin een bosvijvertje.

Behalve door de toegangsweg wordt het landgoed ontsloten door paden, paadjes en ook enkele lanen die omzoomd zijn door oude beuken, waarvan een deel al uit 1863 stamt. Het aantal grote hopen daarin, geschikt voor daarin broedende vogelsoorten is gering.

Percelen van grove den, douglas, Japanse lariks, fijnspar, inlandse en Amerikaanse eik al dan niet met enige ondergroei wisselen elkaar af. Hier en daar zijn berken en ander loofhout aanwezig. In de ondergroei staat veel Amerikaanse vogelkers, maar een echte gevarieerde struiklaag ontbreekt. De kruidlaag is slecht ontwikkeld. Het geheel is een gemengd naald/loofbos, waarin het naaldhout overheerst. De leeftijden van de bomen in de respectieve percelen lopen sterk uiteen. Er zijn nogal wat bomen die uit de periode 1863-1925 stammen, o.a. te zien in een vak met meer dan 125 jaar waardevolle oude grove dennen met dikke schorsplaten in het westelijk deel. Een deel van de percelen is aan het begin van de jaren dertig van de vorige eeuw (opnieuw?) ingeplant, waarna een stilstand volgde tot na de Tweede Wereldoorlog. Er zijn toen vooral vlak daarna, maar ook nog in de jaren vijftig en zestig percelen aangeplant. Het bomenbestand van het landgoed is dus middeloud tot zeer oud. Op de onderstaande satellietopname zijn aan de linkerzijde de gebouwen van de Tergooziekenhuizen zichtbaar met rechts daarvan de akker, waarop de zichtas te zien is die via het grasland met het Monnikenven naar het klooster loopt. Ook valt het geasfalteerde weggetje te ontdekken, dat vanaf de Soestdijkerstraatweg naar het klooster voert.

Figuur 1. Satellietopname van de Monnikenberg.

4. BEHEER

Het uitgangspunt bij het beheer is altijd geweest dat spontane natuurlijke processen de ruimte moesten kunnen krijgen om zich te kunnen manifesteren. Onderhoud werd alleen uitgevoerd wanneer dat nodig was om verval en verwaarlozing te voorkomen en i.v.m. veiligheid. Verder ook om ongewenste ontwikkelingen tegen te gaan. De schuren van de boerderij, broedplaats van witte kwikstaart en boerenzwaluwen, zijn afgebroken i.v.m. de renovatie van de monumentale boerderij. Afgelopen jaren is de akker altijd ingezaaid geweest met gewassen die in het verleden geteeld werden op de Gooise engen. Hierbij ging het niet alleen vaak om traditionele planten, waaronder winterrogge en boekweit, maar ook om zadenrijke zonnebloemen. Door die niet altijd te oogsten boden deze cultuurgewassen voedsel voor vogels in herfst en winter (Stichting Gooisch Natuurreservaat 2009). In het grasland liep onregelmatig vee.

5. WERKWIJZE BIJ DE INVENTARISATIE

5.1 Methode

Er is gebruik gemaakt van de broedvogelkarteringsmethode (BMP) van Sovon (van Dijk & Boele 2011). Hiervoor wordt de volgende werkwijze gevolgd. In de loop van het broedseizoen worden verschillende bezoeken aan het telgebied gebracht, waarbij alle waargenomen broedvogels worden ingetekend op een veldkaart.

Vervolgens worden de waarnemingen op afzonderlijke soortenkaarten overgezet.

Aan het eind van het seizoen wordt het aantal territoria bepaald door alle waarneempunten op de soortenkaarten via soortspecifieke regels te clusteren.

5.2 Werkwijze en route

Op 24 maart is een introductie- en instructiewandeling in het gebied gehouden met de inventariseerders. In verband altijd mogelijke vroege zangactiviteit van enkele zangvogels waren vooraf al door Dick Jonkers inventarisatierondes gelopen op 19 februari, 25 februari en 12 maart. Juun en Folkert de Boer liepen een vroege ronde op 10 maart.

Van 24 maart t/m 30 juni is het gebied elke twee weken geïnventariseerd. Ieder inventarisatieteam bestond uit 2-3 personen met minimaal één ervaren teller.

In het veld tekenden de tellers de waarnemingen van wat gezien werd of gehoord in op veldkaarten van 1 : 3500 die beschikbaar waren gesteld door het Goois Natuurreservaat. Behalve de locatie werd de soortwaarneming genoteerd (individueel, paar, balts, nestindicatie/ alarm, nest of anders). Alle potentiële broedvogels werden op deze manier vastgelegd. Waarnemingen van niet-broedvogels, zoogdieren en amfibieën werden apart genoteerd. Voor de zichtwaarnemingen werd gebruik gemaakt van verrekijkers.

De waarnemingen werden geregistreerd via de internetapplicatie www.broedvogelkartering.nl, waarover in de volgende paragraaf meer.

5.3 Invoeren van waarnemingen

Bij het invoeren en uitwerken van de waarnemingen is gebruik gemaakt van de website www.broedvogelkartering.nl

In een artikel in *het Vogeljaar* (Prop et al. 2010) is de werking hiervan beschreven. Het komt er op neer dat via deze site alle afzonderlijke waarnemingen via een Google-kaart ingevoerd kunnen worden, waarbij tevens het soort waarneming wordt ingevuld. Aan het eind van het seizoen kunnen dan per soort de territoria automatisch berekend worden door middel van het clusteren van de waarnemingen. De rekenwijze hierbij is geheel volgens de Broedvogel Monitoring-methode van Sovon (van Dijk & Boele 2011). Het resultaat van de berekening is te zien op een stippenkaart, waarbij een stip is gepositioneerd op de vroegste waarneming binnen de Sovon-datumgrenzen.

Na elke telling, zo mogelijk op de teldag zelf, zijn de waarnemingen ingevoerd. Gaandeweg het seizoen werden zo de soortenkaarten opgebouwd die voor alle tellers via internet te raadplegen waren.

Aan het einde van het seizoen zijn de territoria automatisch berekend.

6. WEEROMSTANDIGHEDEN, ZANGACTIVITEIT EN VERKEER

In februari was het bij de rondes zwaar bewolkt en waren boomklevers en glanskoppen al actief. De temperaturen in maart waren al weer hoger; af en toe scheen de zon en de zangactiviteiten van vrij veel soorten waren behoorlijk groot. Op 7 april na, toen enkele lichte buitjes vielen, waren de weeromstandigheden prima om te inventariseren en er werd volop gezongen.

Ook mei was een prima inventarisatiemaand en dat gold ook voor juni. Op 16 juni vielen enkele stortbuien, waarbij de zang stopte, maar daarna werd hervat. Deze eenmalige onderbreking zal verder geen gevolgen hebben gehad voor de resultaten. Van een geheel andere orde is het verkeerslawaai van de A27. Dit was tot op een afstand van zo'n 150 m zeer hinderlijk, ondanks de geluidwerende schermen langs deze autosnelweg. Het is mogelijk dat hierdoor geluiden van vogels met een hoge ijle zang, zoals goudhaantjes, niet gehoord zijn. Hierdoor kan het aantal territoria van deze soorten andere soorten te laag zijn uitgevallen.

7. RESULTATEN

Het voorkomen is vastgesteld van 42 soorten broedvogels (figuur 1). Hiervan waren er 21 die een of twee territoria bezetten. Tien soorten vielen binnen de categorie met 3-10 territoria. De overige elf soorten staken daar met van meer tot veel meer territoria bovenuit. De roodborst was koploper met 54 territoria, gevolgd door de koolmees (40), merel (37) en vink (32).

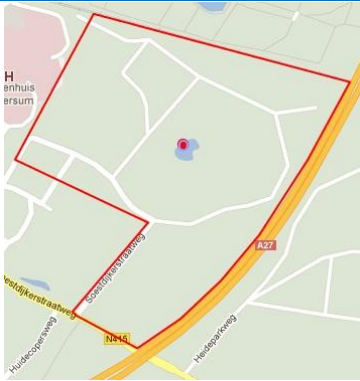
7.1 Broedvogels

Dodaars	1 paar
	<p>De dodaars is nog steeds broedvogel in het Monnikenwater¹, de kleine plas die omgeven door liesgras en wilgenopslag in het grasland ligt. Het aantal zichtwaarnemingen van dit vrij heimelijk levende duikertje is gering. Meestal is de dodaars alleen maar gehoord.</p>
	

¹ Het Monnikenwater wordt hierna verder aangeduid als ven.

Wilde eend

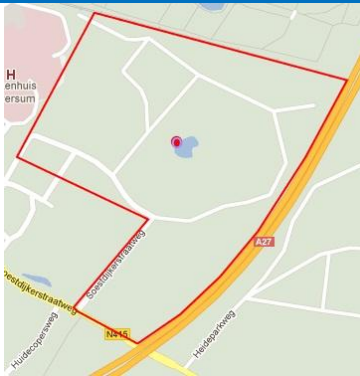
1 paar

Ook dit paar bevond zich in het ven.

Grauwe Gans

1 paar

Hoewel deze volgens de criteria broedvogel moet zijn geweest, zijn er nooit jongen gesignaleerd.

Buizerd

1 paar

Het territorium lag in het bosperceel waar voorheen ook al een paar heeft gebroed.

Havik

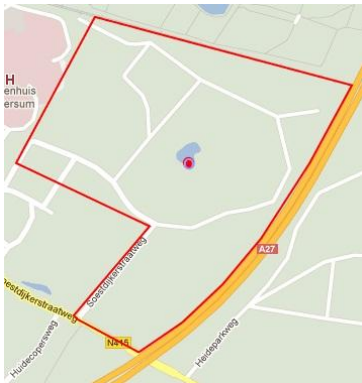
1 paar

Dit paar broedde op een nest dat al jaren in gebruik is. Het bevindt zich op korte afstand van de drukke Soestdijkerstraatweg. Op 7 april zijn niet ver van dit nest prooiresten aangetroffen van de volgende gepredeerde vogels: houtduif (9), witte duif(1), wilde eend (1)

Waterhoen

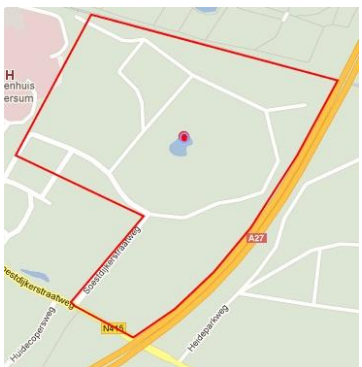
1 paar

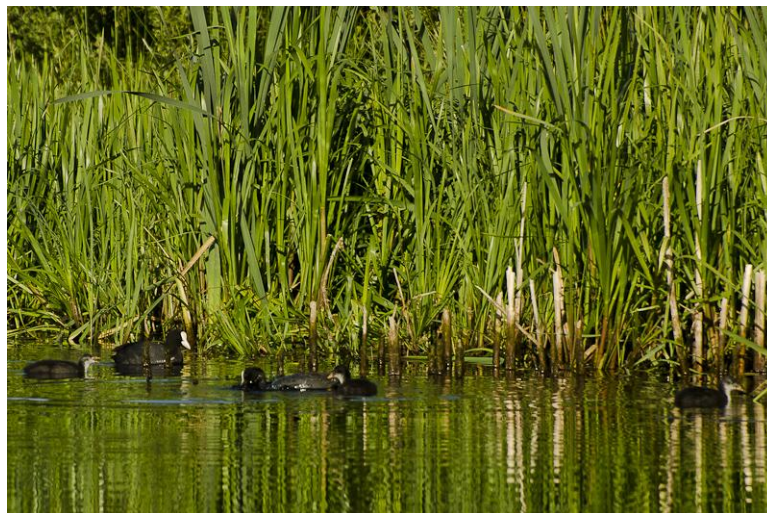
Het waterhoen is nooit gezien, maar wel gehoord. Van het waterhoen wordt beweerd dat het te lijden heeft van concurrentie met de meerkoet. Dat dit niet altijd het geval hoeft te zijn blijkt uit het voorkomen van eveneens een paar meerkoeten in dit ven.

Meerkoet

1 paar

Het nest bevond zich net iets binnen de randbegroeiing en was goed te zien. Er zijn later maximaal drie jongen gezien.

Holenduif

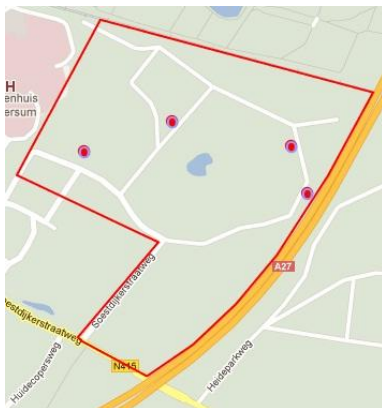
3 paar

De territoria lagen in lanen met oude beuken.

Houtduif

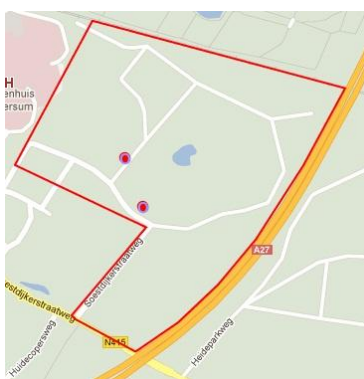
4 paar

Het aantal paren was teleurstellend laag. Waarom dit zo is, kon niet worden achterhaald.

Bosuil

1 paar

De bosuil is tijdens iedere ronde in de schoorsteen van de boerderij gezien. Op 16 juni en 30 juni is tegelijkertijd ook een bedelende jonge bosuil gehoord op circa 200 m afstand van de in de schoorsteen aanwezige uil. Het computerprogramma berekende dat de jonge bosuil een territorium bezette, wat niet het geval was.

Zwarte specht

1 paar

Zwarte spechten hebben een groot territorium. Bij deze inventarisatie maakten soms twee inventarissatoren gelijktijdig een aparte ronde in een deel van het van het gebied. Zij bleken soms dezelfde specht te hebben gehoord. In plaats van de twee berekende territoria is aangehouden dat het om één paar ging.

Grote bonte specht

14 paar

Deze soort kwam gelijkmatig verdeeld voor over het gebied.

Boompieper

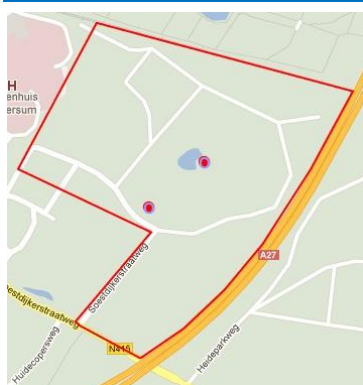
1 paar

Het enige paar dat in het gebied voorkwam zat in een perceel waarvan het grootste deel van de bomen enige jaren geleden verwijderd was. Het was een voorbeeld van een kenmerkend boompieperbiotoop.

Witte kwikstaart

2 paar

Een paar hield zich op bij de voormalige boerderij. Het andere paar op niet al te grote afstand van het klooster.

Winterkoning

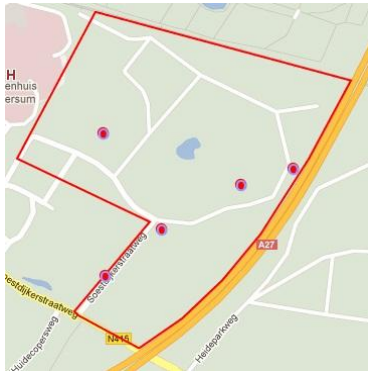
20 paar

Opvallend was dat de soort ontbrak in het bosdeel in de hoek tussen de A27 en de Soestdijkerstraatweg en in de bosdelen boven de akker tegen de grens met de Tergooiziekenhuizen.

Heggenmus

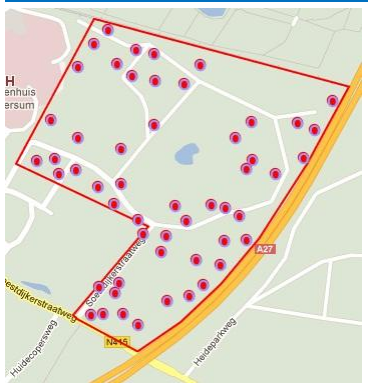
5 paar

Deze soort kwam slechts hier en daar voor.

Roodborst

53 paar

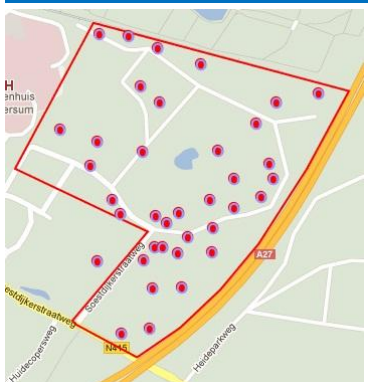

De roodborst is verreweg de talrijkste soort van de Monnikenberg. De delen met een kapvlakte, de akker en het grasland -waar hij ontbreekt- vallen meteen op, wanneer de territoriumkaart wordt bekeken.

Merel

37 paar

Zoals te verwachten was, kwam deze soort regelmatig verspreid voor over het gebied,

Zanglijster

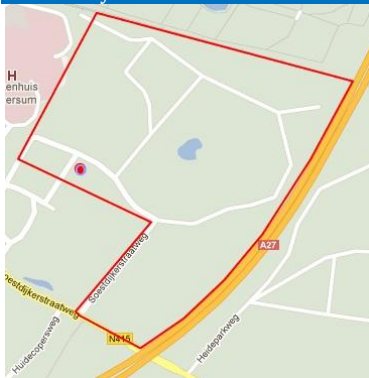
16 paar

In sommige delen was de soort geconcentreerd aanwezig; in andere delen meer verspreid.

Grote lijster

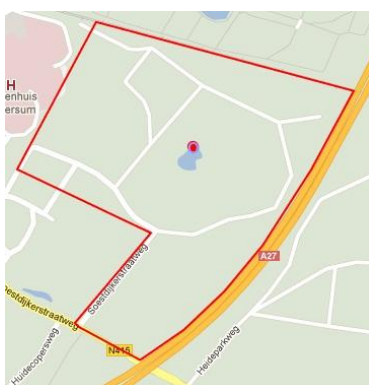
1 paar

Evenals in de meeste andere delen van het Gooi is de grote lijster hier een zeer schaarse broedvogel.

Bosrietzanger

1 paar

Het enige paar van het gebied hield zich op in de hoge kruidlaag rond het ven.

Zwartkop

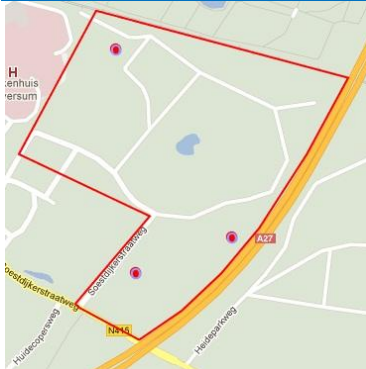
16 paar

De habitats met een dichte kruid en of struiklaag vallen direct op.

Fluiter

3 paar

In oude bosdelen met een open structuur en soms laaghangende takken was de fluiter te vinden.

Tjiftjaf

9 paar

De tjiftjaf is een soort die van bomen houdt, maar de dichtheid daarvan moet niet te groot zijn. Bovendien moet het loofhoutaandeel overheersen. Het voorgaande verklaart het relatief kleine aandeel van de tjiftjaf in de broedvogelbevolking.

Goudhaan

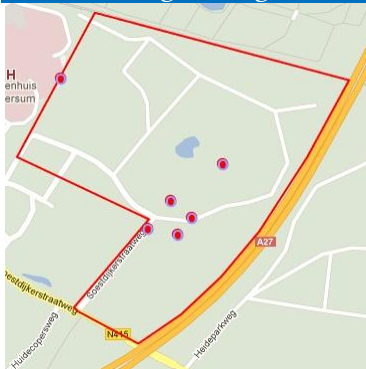
6 paar

Van deze aan naaldhout gebonden soort was een groter aantal verwacht.

Grauwe vliegenvanger

6 paar

De grauwe vliegenvanger is een soort die zich graag vestigt in allerlei half open gebied met opstallen. Het paar aan de westzijde was een grensgeval. Het moet genesteld hebben op het terrein van de Tergooiziekenhuizen.

Bonte vliegvanger

8 paar

Aan de oostzijde zaten de paren enigszins geconcentreerd. Hier stonden vroeger zomerhuisjes waar nestkastjes hingen. Een restant daarvan is nog aanwezig. In de overige delen van de Monnikenberg wordt gebroed in natuurlijke holten.

Staartmees

1 paar

Het enige paar van het gebied huisde in de zuidrand van het terrein. Er zijn maar weinig plekken die geschikte huisvestingsmogelijkheden bieden.

Glanskop

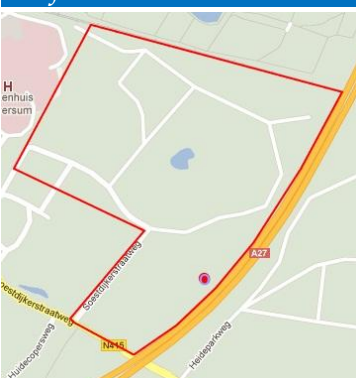
5 paar

De glanskop is een kensoort van oude boombestanden met overwegend loofhout en daar voldoet de Monnikenberg aan.

Kuifmees

1 paar

De kuifmees is dé soort van oud en zacht naaldhout dat hier en daar aanwezig is.

Zwarte mees

1 paar

Ook de zwarte mees is een kenmerkende naaldboutbewoner.

Pimpelmees

27 paar

Pimpelmezen zijn mezen die overal broeden waar hopen in bomen of op andere plekken aanwezig zijn. Meestal is dat evenals bij de andere mezen op enige hoogte boven de grond. In gebieden met nestkasten kunnen zij hoge dichtheden bereiken, maar die zijn hier op enkele uitzonderingen na niet aanwezig. Toch is het aantal paren hier redelijk groot en dat hangt samen met de leeftijd van het bos, dat behoorlijk oud is.

Koolmees

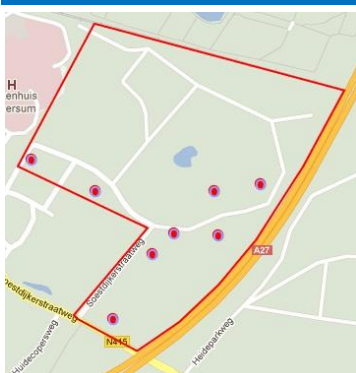
40 paar

Het voorgaande geldt ook voor deze soort, die dominant aanwezig en in talrijkheid als nummer twee op de broedvogellijst staat. Meestal is de verhouding koolmees : pimpelmees in de orde van 2 : 1 en die komt hier aardig in de buurt.

Boomklever

18 paar

De vele oude beuken in het gebied zijn ideaal voor de boomklever. De territoria zijn dan ook vrijwel overal aanwezig bij de lanen waar deze boomsoort groeit.

Boomkruiper

19 paar

Deze klimmer is gebonden aan spleten. Op de territoriumkaart is te zien dat de spreiding over het gebied veel groter dan bij de vorige soort. De ruimtes tussen de schorsplaten van de oud dennen zijn ideale broedplaatsen.

Gaai

3 paar

Het aantal gaaien is gering. Het zijn liefhebbers van allerlei soorten noten en eikels en bomen die deze vruchten produceren, maar die groeien hier niet veel. Het eikenaandeel in het bomenbestand van de Monnikenberg is mager.

Zwarte kraai

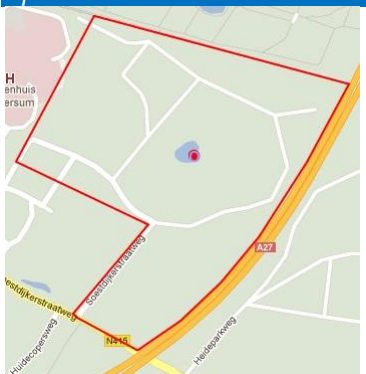
1 paar

Het paar nestelde hoog in een oude grove den.

Spreeuw

1 paar

Enkele decennia geleden waren spreeuwen talrijke broedvogels in boomholtes, vooral als die aan de randen van bomenrijen en bossen stonden. Tegenwoordig moet men ze daar met een kaarsje zoeken, De spreeuwenstand keldert hier niet alleen, maar overal in zijn verspreidingsgebied.

Vink

32 paar

De vink boert goed in het gebied en was talrijk aanwezig.

Groenling

2 paar

De twee paren bevonden zich in de omgeving van het klooster en niet ver van een van de tuinen bij een van de woonhuizen.

Goudvink

1 paar

Van deze moeilijk te inventariseren soort is een paar vastgesteld.

Appelvink

1 paar

Ook van deze moeilijk te inventariseren soort is een paar vastgesteld.

N.B Opvallend is de afwezigheid van de *fitis*. Langs de randen van het grasland bijvoorbeeld was de geschikte habitat voor deze soort aanwezig.

Soort	Aantal paren	Soort	Aantal paren
Dodaars	1	Zwartkop	16
Wilde eend	1	Tjiftjaf	9
Grauwe gans	1	Fluiter	3
Buizerd	1	Goudhaan	6
Havik	1	Grauwe vliegenvanger	6
Waterhoen	1	Bonte vliegenvanger	8
Meerkoet	1	Koolmees	40
Holenduif	3	Pimpelmees	27
Houtduif	4	Zwarte mees	1
Bosuil	1	Kuifmees	1
Grote bonte specht	14	Glanskop	5
Zwarte specht	1	Staartmees	1
Boompieper	1	Boomklever	18
Witte kwikstaart	2	Boomkruiper	19
Winterkoning	20	Appelvink	1
Heggenmus	5	Groenling	2
Grote lijster	1	Goudvink	1
Zanglijster	16	Vink	32
Merel	37	Spreeuw	1
Bosrietzanger	1	Zwarte kraai	1
Fluiter	3	Gaai	3
Roodborst	53		

Figuur 2. Soorten en aantallen broedvogels in 2012 op de Monnikenberg.

7.2 NIET-BROEDVOGELS

Deze paragraaf bevat alleen gegevens van vogels die zich in het terrein bevonden en het voor een of ander doel gebruikten. Hiertoe behoren ook de gegevens van vogels die zongen of andere baltsactiviteiten vertoonden, maar niet voldeden aan de criteria voor het vaststellen van territoria.

Blauwe reiger Bij het ven liep op 5 mei een blauwe reiger te scharrelen. Mogelijk was dit exemplaar afkomstig van Anna's Hoeve, waar sinds een aantal jaren enkele paren broeden.

Slobeend In het ven zwom op 12 april een mannetje van deze soort en dit was ook op 22 april zo.

Kuifeend Een mannetje dobberde op 7 april in het ven, maar foerageerde niet.

Brandgans Op 20 april liep een brandgans op het grasland.

Sperwer Op 20 april is een roepend exemplaar gehoord, dat later ook jagent is gezien.

Houtduif Het aantal houtduiven dat is waargenomen is klein. Het maximum aantal was een groep van 14 exemplaren op 12 maart.

Boerenzwaluw Een paartje vloog op 24 maart rond de boerderij en de plek waar schuren stonden die tot het slopen van de schuren als broedplaats dienden. Mogelijk was dit een voormalig broedpaar. Op 2 juni vloog opnieuw een paar rond de boerderij.

Zanglijster Het grasland fungeerde op 7 april als foerageergebied voor lijsters die op trek waren. Op 7 april waren er 52 zanglijsters aan het voedsel zoeken.

Koperwiek Apart van bovengenoemde groep liepen 4 koperwieken.

Kramsvogel Het bovenstaande geldt ook voor de Kramsvogel. Van deze soort waren 2 exemplaren aanwezig.

Vink Tot eind maart waren groepjes vinken aanwezig die nog op trek moesten gaan. Het maximum was een groep van 52 exemplaren op 18 februari.

Appelvink Op 10 maart werd een groep van 4 appelvinken die duidelijk op doorreis waren waargenomen.

Zwarte Kraai Een groep van 6 exemplaren die niet aan het broedproces deelnamen scharrelde af en toe rond.

8. VERGELIJKINGEN MET EERDER UITGEVOERDE INVENTARISATIES

De Monnikenberg is al enkele keren eerder op broedvogels geïnventariseerd. De resultaten daarvan zijn te vinden in figuur 2. Het is een reeks inventarisaties waaruit de ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan in het aantal soorten en paren kunnen worden afgelezen.

8.1 Verschenen of verdwenen

De eerst inventarisatie was in 1975 (Roekamp & Harder 1975). In totaal kwamen in het gebied toen 38 verschillende soorten broedvogels voor. Huismus en ringmus zijn daarbij niet meegerekend. De auteurs geven aan dat deze soorten niet zijn geteld en suggereren daarmee dat die er wel voorkwamen. Vergeleken met de in 2012 uitgevoerde inventarisaties zijn er 10 nieuwkomers: dodaars, grauwe gans, buizerd, havik, waterhoen, zwarte specht, boompieper, fluitier, grauwe vliegenvanger en appelvink. Hier staan 11 soorten tegenover die verdwenen.

Vervolgens is de Monnikenberg onderzocht in 1981 (Van Poelgeest, ongepubliceerd).

Deze inventarisatie vond plaats in het kader van de Milieu-inventarisatie van de Provincie Noord-Holland, maar was niet volledig. Hierbij zijn gegevens van sommige algemene soorten, die nu nog steeds aanwezig zijn niet genoteerd.

Wanneer die soorten worden meegeteld komt de teller op 33 voor dat jaar.

Na 1981 was de inventarisatie van 2003 de volgende (Jonkers 2004). In dat jaar

verschenen enkele soorten die bij de inventarisatie van 2012 al weer waren

verdwenen. Het ging hierom de boomvalk, kleine bonte specht en vuurgoudhaan .

De boomvalk verplaatste zich en nestelde in 2012 in het bos van het iets noordelijker liggende Anna's Hoeve. Daarnaast waren fluitier, grauwe vliegenvanger en

appelvink nieuwe broedvogelsoorten voor de Monnikenberg, die ook in 2012 nog steeds aanwezig waren.

Tot slot de inventarisatie van 2012 met 42 soorten. De ekster liet het voor het eerst afweten en dat gold ook voor de groene specht. De Vries & Sietses (2012) vermelden dat in 2011 nog een paar aanwezig is. De bosuil keerde weer terug. De hiervoor aangehaalde auteurs geven voor 2011 3 paar op.

8.2 Ontwikkelingen in aantallen

Van de eendensoorten die in 1975 in het gebied huisden is alleen nog de wilde eend over. Ook de bergeend, die toen volgens de inventariseerders met minimaal 5 paar voorkwam, heeft het veld geruimd. In de jaren tachtig van de vorige eeuw was die soort die soort in bijna het gehele onderzoeksgebied van de Vogelwerkgroep te zien (Jonkers *et al.* 1987). Sindsdien is hij in de centraal liggende delen niet meer

Soort	1975	1981*	2003	2012	Soort	1975	1981*	2003	2012
Dodaars	0	0	1	1	Merel	± 30	?	41	37
Wilde eend	2	0	2	1	Bosrietzanger	0	0	0	1
Wintertaling	1	0	0	0	Gekraagde roodstaart	1	8-9	1	0
Slobeend	1	0	0	0	Roodborst	±20	?	54	53
Kuifeend	0	1-3	0	0	Zwartkop	4	5	2	16
Bergeend	min.1	0	0	0	Tuinfluitier	2-4	2	1	0
Grauwe gans	0	0	1	1	Fitis	min. 5	0	1	0
Buizerd	0	0	2	1	Tijftjaf	± 8	6	13	9
Torenvalk	2	0	0	0	Fluiter	0	0	1	3
Havik	0	0	1	1	Goudhaan	min. 8	15-17	18	6
Boomvalk	0	0	1	0	Vuurgoudhaan	0	0	1	0
Waterhoen	0	0	1	1	Grauwe vliegenvanger	0	0	1	6
Meerkoet	1	2	1	1	Bonte vliegenvanger	1	4-5	4	8
Fazant	2-3	0	0	0	Koolmees	± 25	?	18	40
Holenduif	1	0-2	4	1	Pimpelmees	± 17	?	7	27
Houtduif	min. 40	-	36	4	Zwarte mees	5	9-11	4	1
Zomertortel	0	1	0	0	Kuifmees	1	11-12	6	1
Turkse tortel	3	0	0	0	Glanskop	0	0-1	6	5
Bosuil	1	0	0	1	Matkop	0	8-11	0	0
Ransuil	2	0	0	0	Staartmees	1	4-6	3	1
Groene specht	4-6	1	1	0	Boomklever	4	1	17	18
Grote bonte specht	min. 5	5-6	11	14	Boomkruiper	1	11	13	19
Kleine bonte specht	0	0	1	0	Appelvink	0	0	1	1
Zwarte specht	0	0	1	2	Groenling	2-3	0-1	2	2

Boerenzwaluw	8	0	0	0	Goudvink	1	1-2	3	1
Huiszwaluw	3	0	0	0	Vink	3	?	28	32
Boompieper	0	1	1	1	Huisemus	?	?	0	0
Witte kwikstaart	1	0	2	2	Ringmus	?	?	0	0
Winterkoning	± 23	?	28	20	Spreeuw	± 14	?	3	1
Heggenmus	± 13	?	5	5	Zwarte kraai	2	?	2	1
Grote lijster	1	0	1	1	Ekster	3-4	?	1	0
Zanglijster	12	?	22	16	Gaai	± 10	?	4	3

Figuur 3. Soorten en aantallen broedvogels op de Monnikenberg in de periode 1975 - 2012.
Legenda: ? - niet geteld

aanwezig. Tegenwoordig houdt de bergeend zich nog sporadisch op in de landgoederen en langs het aangrenzende Vechtplassengebied.

Verder komt hij slechts nog voor langs de randmeren (Scharringa *et al.* 2010). Andere niet meer aanwezige soorten zijn: wintertaling, torenvalk, fazant, Turkse tortel, ransuil, groene specht, boerenzwaluw, huiszwaluw en ekster. De overeenkomst tussen de meest soorten is dat veel ervan de laatste decennia in nestkasten broedden, die toen in het gebied hingen. In 1972 waren het er 37 (Moolenbeek 1972). Dat is op enkele nestkasten na nu niet meer zo. Toch is het aantal broedparen van kool- en pimpelmees bijna verdubbeld in 2012. Het aantal natuurlijke holten is de afgelopen decennia met het ouder worden van het bos sterk toegenomen. Dit geldt ook voor de grote bonte specht, een soort die een belangrijke producent is van nestholten.

Van de groene specht stelden de inventariseerders in 1975 6 paren vast; in hun toelichting gaven zij aan, dat hiervan 4 nesten zijn gevonden. Blume (1966) stelde vast dat de grootte van het territorium van een groene specht 120 - 250 ha bedraagt. Het in de Monnikenberg gevonden aantal paren is dus uitzonderlijk.

De inventarisatiegegevens van 1981 mogen niet vergeleken worden met de andere. Zij geven wel een indicatie van aanwezige soorten en de mogelijk aanwezige aantallen. Opmerkelijk bij deze inventarisatie is het aantal van 1-3 broedparen van de kuifeend, een soort die later nooit meer is vastgesteld. De aanwezigheid van de zomertortel, die vroeger tortelduif heette, lijkt vreemd want het is de enige inventarisatie waarbij hij is gesignaleerd. Wat we echter niet moeten vergeten is, dat in de jaren tachtig van de vorige eeuw nog tussen de 125 en 150 broedparen voorkwamen tussen de Vecht en de Eem. Wel werd toen al aangegeven, dat de stand daarvoor -van 1967-1970- in het zuiden van het Gooi enorm was gedaald (Jonkers *et al.* 1987). Ook het aantal van 8 - 11 matkoppen is opvallend, temeer omdat zij daarvoor noch daarna ooit zijn gesignaleerd. Matkoppen kunnen in allerlei bostypen broeden, van elzenbroek-bossen tot dennenopstanden, mits daar maar voldoende oud hout aanwezig is (Scharringa *et al.* 2010). Verder valt het aantal paren kuifmezen uit de toon.

9. WAARGENOMEN ZOOGDIEREN

Met uitzondering van grote zoogdieren worden min of meer onopvallende kleinere soorten en soorten die overdag actief zijn tijdens broedvogelinventarisaties vrijwel nooit gesignaleerd. Wanneer er op zoogdieren gericht onderzoek zou zijn uitgevoerd zou het aantal waarnemingen hiervan veel groter zijn geweest. Ook

uitwerpselen, loopsporen, vraatresten en andere zaken indiceren dat een soort zich ergens ophoudt. Aan alle waarnemers is gevraagd dit soort waarnemingen te noteren.

Onderstaande gegevens zijn verzameld:

Ree Op 25 februari zijn twee reeën waargenomen in het bosdeel bij het spoor. Hierna zijn zij daar bij vrijwel bezoek gezien. Het maximum aantal reeën dat op een inventarisatiedag is gesignaleerd was 4 op 16 juni.

Vos Twee keer is een vos gezien en wel op 20 mei en 16 juni. Op 30 juni is in de ranstijd geblaf gehoord en even daarna die vos waargenomen in het bos bij de spoorlijn.

Haas Op 24 mei liep een haas op het grasland.

Eekhoorn Eekhoorns zijn op vijf data gezien op verschillende plaatsen met als maximum 2 tegelijk op 16 juni. Onder een aantal douglassparren in het bosje boven de noordgrens van het grasland was een frequent gebruikte plek waaronder vraatresten lagen.

Egel Keutels van deze soort lagen aan het pad ten westen van het grasland.

Mol In het grasland is op minstens tien plekken graafactiviteit van mollen vastgesteld. In het bos en langs paden was dat slechts hier en daar het geval.

Bosmuis Tot twee keer toe stak bij het ochtendgloren een bosmuis de geasfalteerde weg over die leidt van de Soestdijkerstraatweg naar het klooster. Dat was op 24 maart en op 5 mei.

10. Toekomst

Zoals al eerder vermeld is 6½ ha in het bezit van een projectontwikkelaar. Waar nu een akker ligt, die omringd is door een gemengd bos van loof- en naaldhout zal een woonlandgoed verrijzen. De samenstelling van de vogelbevolking zal hierdoor veranderen.

Welke soorten zich daar zullen vestigen zal afhangen van de inrichting. Het maakt nogal wat uit of er veel openbaar groen komt in het woonlandgoed en er daarnaast een soort villawijk, of veel bebouwing met een soort tuinwijk. Op het onderstaande kaartje (figuur 4) is te zien hoe het te bebouwen gebied en het overblijvende deel van het landgoed Monnikenberg in de toekomst uit zou kunnen komen te zien.

Het aantal soorten broedvogels dat in 2012 op de Monnikenberg is gevonden bedroeg was 42. In het deel dat als woonlandgoed wordt aangemerkt waren dat er

22. Daaronder bevinden zich 14 kenmerkende soorten van oude bossen, of specifieke biotopen. Hoe de bebouwing en inrichting ook wordt gerealiseerd, zij zullen zich niet vestigen in de nieuwe situatie. Drie soorten hiervan komen exclusief voor in het gebied dat een nieuwe bestemming krijgt. Dat zijn bosuil, grote lijster en zwarte specht. Zij zullen van het toneel verdwijnen.

De vogels op het landgoed zullen ook te maken krijgen met de externe werking van wat er in het plangebied gebeurt. De effecten daarvan kunnen hun weerslag hebben op de nog resterende broedvogels. Een effectieve afscherming is noodzakelijk. Een toenemende recreatiedruk is onvermijdelijk. Die kan verstoring teweeg brengen. De toegangsweg naar het klooster zou de enige ontsluitingsweg moeten blijven.

Hierdoor kan voorkomen worden dat de Monnikenberg een uitlaatgebied wordt voor mensen met honden vanuit het woonlandgoed. Een aanlijngedod met daarbij een effectieve controle is dan noodzakelijk. In de hiërarchie van verstoring staat de hond op de eerste plaats (Krijgveld *et al.* 2004) Een ander probleem dat kan ontstaan is dat van rondzwervende katten.

Figuur 4. Inrichtingsplan voor de groenstructuren op zowel het natuurgebied (GNR-terrein) als het zorgpark/woonlandgoed van de Monnikenberg. Bron: van der Grift *et al.* 2011.

In Engeland zijn volgens de Royal Society for the Protection of Birds (Birdwatching mei 2005) jaarlijks negen miljoen katten verantwoordelijk voor 55 miljoen dode vogels. Dierenbescherming Nederland geeft aan dat het in ons land gaat om 2,7 miljoen katten die per jaar 90 miljoen vogels, muizen en andere prooidieren verorberen (Gooi- en Eemlander 20 maart 2009). Gericht onderzoek naar het vangen van vogels door katten is verricht door

Churcher & Lawton 1987). Er zou moeten worden nagegaan hoe deze predatie kan worden ondervangen.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

Blume, D. 1966.Schwarzspecht, Grünspecht, Grauspecht. Ziemsen Verlag,Wittenberg Lutherstad: 58.

Churcher, P.B. & Lawton, J.H. 1987. Predation bij domestic cats in an English village. J. Zool. 212: 439-455.

van Dijk, A.J. & A. Boele 2011. Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Van der Grift, E.A., Bugter,R., Goossen, C.M., Griffioen, A., Jochem, R., de Jong, J.J. & Snep, R.P.H. 2011. Masterplan Monnikenberg. Visie op ecologische inrichting en beheer van het landgoed. Alterra-rapport 2209. Alterra, Wageningen UR.

Jonkers, D.A., Kole, R.A. & Taapken, J. 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum : 148.

Jonkers, D.A. 2004.Vogels van de Monnikenberg. Resultaten van een broedvogelinventarisatie in 2003. Uitgave 141. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum.

Krijgsveld, K.L., van Lieshout, S.M.J., van der Winden, J., Dirksen, S. 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Rapport 03-187.Bureau Waardenburg bv.

Moolenbeek, R.G. (samenstelling) 1972. Nestkastverslag 1972. Uitgave 14. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum.

van Poelgeest, R. ongepubliceerd. Milieu-inventarisatie Provincie Noord-Holland. Het Gooi 46000.

Roekamp,P. & Harder, H. 1976. Broedvogelinventarisatie "De Monnikenberg" in 1976. De Korhaan 10(2): 8-9.

Scharringa, C.J.G., Ruitenbeek, W. & Zomerdijk, P.J. (redactie). 2010. Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland (SVN)/Landschap Noord-Holland. Zonder plaats.

Stichting Gooisch Natuurreservaat 2009. Beheervisie en beheerplan en 2010-2019. Hilversum.

Vries, E. de & Sietses, D.J. 2012. EHS-toets Monnikenberg. Rapport 12-222. Eco Groenadvies, Zwolle.